

**ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDA PEDAGOGIK QOBILIYATLARNI
RIVOJLANTIRISH AHAMIYATI****Axmedova Marjona Zikriyo qizi***Samarqand davlat chet tillar instituti, 2-bosqich magistranti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:08.11.2025**Revised: 09.11.2025**Accepted:10.11.2025***KALIT SO'ZLAR:***ekologik ta'lim,
pedagogik qobiliyat,
ekologik madaniyat,
innovatsion metod,
barqaror taraqqiyot,
tabiiy resurslar.*

Maqolada atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning dolzarbligi, o'qituvchining ekologik ta'limdagi o'rni hamda bu jarayonda qo'llaniladigan metodlar haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagog shaxsida shakllanishi lozim bo'lgan kasbiy, ma'naviy va ijodiy qobiliyatlarning ekologik tarbiyadagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Dunyoning ko'plab mamlakatlarida ekologik muammolar tobora kuchayib bormoqda. Shuning uchun ham har bir inson, ayniqsa yoshlar ekologik ong va madaniyatga ega bo'lishi zarur. Bu esa ta'lim tizimida ekologik tarbiya sifatini oshirishni talab qiladi.

Mamlakatimizda ekologik siyosat davlat darajasida yo'lga qo'yilgan bo'lib, ta'lim tizimi orqali har bir o'quvchida atrof-muhitni asrash mas'uliyatini uyg'otish muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda o'qituvchi shaxsining pedagogik qobiliyatlari hal qiluvchi o'rinda turadi. Chunki o'qituvchi o'z faoliyati orqali o'quvchilarda tabiatni sevish, qadrlash va uni asrash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Asosiy qism

Pedagogik qobiliyat — bu o'qituvchining bilimni yetkazish, o'quvchi bilan to'g'ri muloqot qilish, uni rag'batlantirish va yo'naltira olish salohiyatidir. Atrof-muhitni muhofaza qilishga oid ta'limda bu qobiliyatlar yanada kengroq mazmun kasb etadi. Chunki bu jarayon nafaqat bilim berish, balki insonning dunyoqarashini o'zgartirishga ham qaratilgan.

Ekologik ta'limni samarali tashkil etish uchun pedagog quyidagi jihatlariga e'tibor qaratishi kerak:

1. Bilim va kompetensiya

Ekologik ta'lim jarayonida o'quvchilarda ekologik bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirish eng muhim vazifalardan biridir. Bilim — bu insonning tabiat, atrof-muhit, ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llari haqidagi ilmiy asoslangan tushunchalar tizimidir. Ekologik bilimga ega bo'lgan shaxs tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni anglaydi, inson faoliyatining ekologik oqibatlarini baholay oladi va atrof-muhitni muhofaza qilish zaruriyatini tushunadi.

Kompetensiya esa faqat nazariy bilimlar yig'indisi emas, balki bu bilimlarni amaliyotda to'g'ri qo'llay olish, mas'uliyatli qaror qabul qilish, mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yechim topish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Ekologik kompetensiyaga ega o'quvchi nafaqat ekologik qonuniyatlarni biladi, balki ularni kundalik hayotda qo'llay oladi: chiqindilarni to'g'ri saralash, suv va energiyani tejash, yashil muhitni saqlash kabi amaliy faoliyatlarda faol ishtirok etadi.

Shu bois ekologik bilim va kompetensiyalarni shakllantirishda integratsiyalashgan yondashuv, ya'ni nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar, tajribalar, loyihalar, ekologik tadbirlar bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Bu esa o'quvchilarning ekologik ongini chuqurlashtirib, ularni barqaror rivojlanish g'oyalarini hayotga tadbiq eta oladigan faol fuqarolarga aylantiradi.

2. Kommunikativ mahorat

Ekologik tarbiya jarayonida o'qituvchining kommunikativ mahorati — bu o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularning ekologik ongini shakllantirishda ta'sirchan nutq, tinglash madaniyati va ijtimoiy-psixologik sezgirlikni namoyon eta olish qobiliyatidir. Bunday mahorat o'qituvchiga nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishda ruhiy va axloqiy ta'sir ko'rsatish imkonini beradi.

Kommunikativ mahoratga ega pedagog o'quvchilar bilan ochiq, samimiy va ishonchli mulqot quradi, ularni fikr bildirishga, bahs va muhokamalarda faol qatnashishga undaydi. Ayniqsa ekologik muammolarni muhokama qilishda, o'qituvchining to'g'ri savol berish, e'tibor bilan tinglash va o'quvchi fikrini qadrlash ko'nikmalari katta ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, kommunikativ mahorat o'qituvchidan nutq madaniyatini, mimika va jestlardan to'g'ri foydalanish, emotsional ta'sirchanlik hamda empatiyani talab etadi. Chunki ekologik tarbiya — bu faqatgina bilim berish emas, balki o'quvchilarda tabiatga mehr, ekologik mas'uliyat va insonparvarlik tuyg'usini uyg'otish jarayonidir.

Zamonaviy pedagogika sharoitida o'qituvchining kommunikativ mahorati axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish, ekologik loyihalarda jamoaviy ishlash va turli auditoriyalar bilan samarali aloqa o'rnatish qobiliyatida ham namoyon bo'ladi. Shu bois, kommunikativ mahorat ekologik ta'lim samaradorligini oshirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

3. Ijodkorlik

O'qituvchining ijodkorlik qobiliyati — bu ekologik ta'lim jarayonida yangicha yondashuvlarni izlash, o'quvchilarda tabiatni anglash va muhofaza qilishga bo'lgan qiziqishni uyg'otish uchun original metodlar va g'oyalarni qo'llay olish qobiliyatidir. Ijodkor pedagog har bir darsni shunchaki bilim berish jarayoni sifatida emas, balki o'quvchini fikrlashga, kuzatishga, tahlil qilishga undovchi ijodiy maydon sifatida tashkil etadi.

Ekologik tarbiya jarayonida ijodkorlik o'quvchilarning tashabbuskorligini, kuzatuvchanligini va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. O'qituvchi tabiat hodisalarini o'rganishda interfaol metodlardan, eksperimentlardan, loyiha asosida o'qitish usullaridan foydalanish orqali o'quvchilarni ijodiy fikrlashga yo'naltiradi.

Ijodkorlik shuningdek, muammoli vaziyatlarni hal qilish, innovatsion o'quv topshiriqlarini tuzish va pedagogik faoliyatni doimiy takomillashtirish jarayonlarida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv o'quvchilarni tabiatga nisbatan nafaqat hissiy, balki ilmiy nuqtai nazardan ham fikrlashga o'rgatadi.

Zamonaviy o'qituvchi uchun ijodkorlik — bu o'zgacha fikrlash, ekologik qadriyatlarni targ'ib etishda badiiy-estetik elementlardan foydalanish, texnologiyalar yordamida o'quvchilarni qiziqitira olish va ekologik muammolarga yechim topishda yangi g'oyalar ilgari surish qobiliyatidir. Shu ma'noda, ijodkorlik ekologik ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim pedagogik kompetensiyalardan biri hisoblanadi.

4. Tarbiyaviy yondashuv

Ekologik ta'lim-tarbiyada tarbiyaviy yondashuv markaziy o'rin tutadi. Chunki atrof-muhitni muhofaza qilish madaniyatini shakllantirish faqatgina bilim berish bilan cheklanmaydi — bu, avvalo, shaxsda ekologik qadriyatlar, mas'uliyat va e'tiqodlarni tarbiyalash jarayonidir.

Tarbiyaviy yondashuvning mohiyati shundaki, o'qituvchi o'quvchilarga tabiatni asrash zarurligini faqat nazariy jihatdan emas, balki axloqiy, hissiy va ijtimoiy jihatdan singdiradi. Bu jarayon orqali o'quvchilar ekologik muammolarni chuqur anglab, ularni hal etishda faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'ladilar.

Bunday yondashuvda pedagogning shaxsiy namunalari muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi o'zining xatti-harakatlari, munosabatlari va faoliyati bilan o'quvchilarga ekologik madaniyat namunasi bo'lishi kerak. Chunki o'quvchi tabiatni asrashni, tartib va poklikni, tejamkorlikni ko'proq amaliy ko'rsatmalar orqali o'rganadi.

Tarbiyaviy yondashuv shuningdek, o'quv-tarbiya jarayonida uzviylikni ta'minlaydi. Dars, sinfdan tashqari faoliyat, ekologik tadbirlar, ekskursiyalar, ko'chat ekish aksiyalari kabi faoliyat turlari bir-birini to'ldirib boradi. Bu esa ekologik tarbiyani faqat o'quv predmeti emas, balki hayotiy qadriyat sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Shunday qilib, tarbiyaviy yondashuv ekologik ta'limni insonparvarlik, mas'uliyat va madaniyat asosida tashkil etish imkonini beradi. Bu esa pedagogik qobiliyatlarni yanada chuqurlashtiradi va o'qituvchining shaxsiy ta'sir kuchini oshiradi.

Masalan, maktablarda ekologik darslar faqat nazariya bilan cheklanib qolsa, bolalar bu mavzuni tez unutishadi. Ammo amaliy mashg'ulotlar, daraxt ekish, chiqindilarni to'plash aksiyalari orqali o'qitilgan mavzular ularning ongida chuqur iz qoldiradi. Demak, o'qituvchining pedagogik qobiliyati o'quvchini faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi.

Bugungi kunda ekologik ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llash ham muhim. Onlayn platformalar, ekologik videoroliklar, virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilar tabiat hodisalarini chuqurroq tushunadi. Shu tarzda ekologik tafakkur bilan birga mas'uliyat hissi ham shakllanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirmasdan turib ekologik ta'limni samarali tashkil etib bo'lmaydi. Har bir o'qituvchi o'z kasbiy faoliyatida nafaqat dars o'tuvchi, balki tabiatni asrash g'oyasining targ'ibotchisi bo'lishi kerak. O'quvchi qalbida

“tabiat – mening uyim” degan tushunchani uyg‘ota olgan pedagog eng yuksak natijaga erishadi.

Ekologik muammolarni kamaytirish faqat qonun yoki siyosat bilan emas, balki inson ongidagi o‘zgarish orqali amalga oshadi. Shu boisdan, o‘qituvchi o‘zining pedagogik qobiliyatlari va ma’naviy yetukligi bilan bu o‘zgarishning bosh omiliga aylanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ekologik ta’limni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. — 2023-yil 14-fevral.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. Alimov A. Pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiya. — Toshkent, 2020.
4. Abdullayeva S. O‘qituvchilarda ekologik kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi. — Toshkent, 2021.
5. Nabiyeva N. Ekologik ta’lim asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
6. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. — Paris, 2017.
7. Xudoyberdiyev M. Ekologik madaniyat – inson qadriyati sifatida. — Toshkent: Fan, 2022.